

Олена Карабута

(Херсон)

ЛІНГВОСТИЛИСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТВОРІВ ІРЕНИ КАРПИ

Статтю присвячено лінгвостилістичному аналізу мовних засобів, що репрезентують оригінальність стилю Ірени Карпи.

Ключові слова: мова твору, лексичні та синтаксичні одиниці, синоніми, повтори.

The article focuses on the linguastylistic analysis of language means that represent the originality of style of Iren Karpa.

Key words: language of the work of literature, lexical and syntactic units, synonyms, reiteration.

Сучасні лінгвістичні дослідження велику увагу приділяють функціонуванню мовних одиниць у письмових та усних текстах. В останні роки в українській літературі з'явилося багато нових імен, серед яких вирізняється своїми поглядами Ірена Карпа.

Оригінальність стилю Ірени Карпи відбивається і в особливостях мови її творів.

Об'єктом дослідження стали тексти таких романів та повістей письменниці, як: “50 хвилин трави (Коли помре твоя краса)”, “Перламутрове порно (Супермаркет самотності)”, “Фройд би плакав”, “Сни Єрихона”, “Ганаша і Синкопа”, “Полювання в Гельсінкі (Андрогенний інтерактив)”. Саме ці твори допоможуть нам скласти цілісну картину про особливості творчої манери нашої сучасниці, бо якраз вони є типовим зразком індивідуального авторського стилю.

Як лексичні, так і синтаксичні одиниці, що використовує авторка для передачі ідейно-тематичного задуму своїх творів, неймовірно різноманітні.

Дуже багато, за нашими спостереження, у текстах *іншомовних слів, словосполучень, речень, навіть цілих абзаців*. Все це – **англіцизми**. Зустрічаються вони практично на кожній сторінці. Наприклад: **“You are so special? I wish I were special”** (“*Ти, чорт забирай, така особлива, я хочу бути особливим теж*”) [2, с. 10]; **“What the hell I am doing here, I don't belong here”** (“*Що я тут роблю, я не можу тут більше знаходитися*”) [2, с. 11]; **“I don't wanna swim forever”** (“*Я не хочу плавати вічно*”) [2, с. 21]; **“Cause this is free love”** (“*Справа в тому, що це вільна любов*”) [2, с. 40]; **“I'm tired // I am tired”** (“*Я втомилася, я втомилася*”) [2, с. 41]; **“I remember the time we used to be together”** (“*Я пам'ятаю час, коли ми були разом*”) [3, с. 52].

Англіцизмів у творі незмірно багато. Характерним є те, що поняття, які вони передають, не є сталими, і в нашій мові існують їх відповідники, може навіть набагато точніші і влучніші. Можливо, авторка вводить ці запозичення у канву художнього тексту, щоб читання твору не перетворювалося просто на розвагу, а ставало інтелектуальною працею. З іншого боку, герої твору – люди сучасні, що підпадають під вплив глобалізаційних процесів. Вони знають багато мов і часто мислять не українською, а саме – англійською. Використані Іреною Карпою англіцизми допомагають охарактеризувати героїв і, взагалі, суспільство.

Текст романів рясніє **професіоналізмами**. Так, наприклад, у творі “50 хвилин трави” головні герої – ерудовані, розумні люди. Єва – журналістка, Даня – комп'ютерник та повар. Тому часто зустрічаються професійні слова, які передають або особливості їх професій, або ж просто інтелектуальний рівень та інтереси персонажів (любов до мистецтва, книг, культури, релігійність, літературні захоплення тощо). Наприклад: **“посмішка Мефістофеля”** [3, с. 7], **“бані сірого костюлу”** [3, с. 8], **“нотаріус”** [3 с. 11], **“галюцинативна, гротескна,**

автентична містерія” [3, с. 15], *“свято ексгібіціонізму”, “мариністи”, “епатаж”, “діахронізми”* [3, с. 16] тощо.

Для передачі своїх думок та міркувань авторці часто не вистачає існуючих у мові лексичних одиниць, і тоді вона витворює власні слова, так звані **авторські неологізми**. Варто наголосити, що зустрічаються серед них потенційні слова (тобто слова за певних умов можуть утворитися в нашій мові, це лише питання часу; вони творяться за існуючими моделями) та власне оказіоналізми, побудовані за неіснуючими моделями. Наприклад: *“наплюжа доля”* (доля, яку спалюжили), *“алле”* (але), *“нене-ординарно”* (ординарно), *“на півжиття”* (життя не на повну силу), *“енційний”* (претензійний), *“відозва”* (відгук), *“хйййййісі Вйййййсі”* (вигук, що передає здивування-незадоволення) тощо.

Іноді у творі зустрічають **діалектизми** (більшість із них відображають мову Західної України). Належать вони частіше за все не мові автора і не власній мові героїв, а другорядним персонажам, які самі не ведуть розмови у творі, але про них згадують головні герої і цитують їх. Наприклад: *“Аби собі прийшли і тихо виссали мою душу, щоби-м не мусів більше снити про одного чи вже про одну з них”* [3, с. 85]. Тут мова йде про гуцульську легенду, коли вночі до людини, яка знаходиться біля води, приходять духи.

Говорячи про діалектизми, хочеться відмітити, що особливістю творів Ірени Карпи є те, що вона часто передає суржикову мову героїв так, як вона звучить у дійсності. Наприклад: *“Боже, які дурні діалоги веде якась маман з дитиною: “ряську кушають кури, уткі”, – “А зрїби вабище палєзни?”, – “Вся еда палєзна!”, – “Даже мухамори?!”, – “Для животних-да...”* [1, с. 13].

Багато у текстовій канві жаргонізмів, вульгаризмів і особливо ненормативної лексики (грубих, брутальних слів).

Жаргонізми стосуються, як правило, життя людей, що не мають місця проживання, або ж – бомжів, також наркоманів. Наприклад: *“Він мав курінь із викинутих ковдр”* [1, с. 56], курінь – тимчасове місце проживання, зроблене власними руками.

Є у творі вульгаризми, ненормативна лексика. Наприклад: *“їхні життя були скинуті на купу. Від купи тхнуло”* [1, с. 5], *“Вони боялися навіть вийти посяяти на вулицю, від чого це життя смерділо ще більше”* [1, с. 5], *“В дупу нещасливе кохання. Плювала я на шмаркати стражданя, я живу”* [1, с. 7], *“Скачуть з одних обіймів в інші, від більших цицьок до менших, їм наплювати”* [1, с. 8], *“Фекально, ні, навіть, гівняно, він пройшовся по моєму життю”* [1, с. 90].

Це лише незначна частина такого типу слів. Насправді, авторка їх використовує дуже багато. Можливо, вона прагне відтворити ту істинну картину, яка існує сьогодні на вулиці, у спілкуванні між людьми. Але звучить це занадто згрубіло, хоча і реалістично.

Однією із помічених нами особливостей індивідуального стилю Ірени Карпи є використання **синонімів**, побудова великих синонімічних рядів. Часто – це просто контекстуальні синоніми. Наприклад: *“Проте вона воює, читала колись цього листа, тому знову взяла його до рук: випадково, незбагнено, неочікувано, самовільно, стихійно, нахабно”* [3, с. 11].

Крім лексичних засобів, велику роль у творах Ірени Карпи відіграють синтаксичні засоби вираження мовлення.

Часто зустрічається **інверсія**, яка має на меті привернути увагу до інверсованого слова. Це перевірений метод, яким письменниця постійно й користується, є підсвідомий вплив на читача. Наприклад: *“Що не день ходила Євка до того місця, вірячи в свою правоту”* [3, с. 78], *“Писати листа до своїх батьків почали Даньо і Євка нарізно”* [3, с. 76].

Іноді можна зустріти порушення граничних узгоджень між словами, тобто **анаколуф**: *“Ми винні в тому, що весь час комусь чекали (а треба: когось чекали), проповідуючи істину життя”* [2, с. 90], *“Врешті Євка любила самою собі (а треба: сама собі) ставити діагнози”* [3, с. 49].

Такий художній засіб Карпа використовує, коли герой перебуває у стані невизначеності, схвильованості, стресу, абсурдній ситуації.

Однаковою мірою поширені у творах і **полісиндетони**, і **асиндетони**. Коли Карпа намагається передати уривчастість, хвилювання, то не використовує сполучники взагалі. Більше того, речення – дуже короткі, часто непоширені. Наприклад: *“Спати. Треба спати. Лікар так порадив. Років вісім тому. Безсоння”* [2, с. 138].

Якщо на меті – створення затишної атмосфери, коли можна зосередитися, не поспішаючи подумати, немає схвильованості і напруги, письменниця використовує **полісиндетон**. Наприклад: *“І не хотілося говорити про це, навіть, і очі самі закривалися по черзі, і руки, опускаючись, ласкало тіло”* [2, с. 154].

Багато у творах **риторичних фігур**, особливо **питань**. Наприклад: *“В мене була жінка, яку я кохав. Була ж?”* [2, с. 78]. Або: *“Навіщо я тепер тут?”* [2, с. 90].

Саме за допомогою риторичних питань авторка будує **градацийні конструкції**, наприклад: *“Як ти міг обманути мене? Як я могла повірити тобі? Як я пробачила брехню?!”* [3, с. 176].

Часто авторка використовує **повтори**. Вони слугують підкресленню думки, яка часто виражається одним словом, що особливо важлива для героїв твору та, напевно, для самої Ірени Карпи. Наприклад: *“Від вас, отже, вимагається одне:*

**Посміхатись,
Посміхатись,
Посміхатись”** [3, с. 5].

Або ще *“Ерік Берн. Люди, котрі грають в ігри. Пусто. Дзеркала, що грають в мене. Пусто. Я, що граю в людей. Пусто”* [3, с. 21]. Повтор виділених слів ставить акцент на думці, що все – гра, і всі в неї грають. Але головне, що це – безглуздо. Як каже Карпа: *“Пусто”*.

Говорити про **анафору** та **епіфору** в прозовому творі значно важче, ніж у поетичному. Якщо в останньому велику роль відіграє навіть звукові єдинопочатки та єдинокінці, то в прозовому тексті це не має великого значення. Увагу варто приділяти словесним анафорам та епіфорам, а також тим, що складаються із цілих словосполучень. Такі у творах Ірени Карпи зустрічаються часто. І їхня мета – наголошення, виділення певного ключового поняття, судження, думки, ідеї:

“Вийшла заміж.

Потім поховала коханого і пішла до схимників;

Потім народила двох дітей;

Потім знайшла роботу в швейцарському банку;

Потім розбилась на вертольоті у Львівській області;

Потім емігрувала (легально) в Канаду;

Потім стала проституткою в Сомалі;

Потім купила собі чоловічий (а який же ще?) фалопротез і живе з вагітною дівчиною;

Потім поїхала фотокореспондентом в Чечню;

Потім медсестрою в Афганістан;

Потім найнялася витирати порохи в ювелірній крамниці на заході Тернопілля;

Потім вирушила на ровері в зимову (?) доколосвітню подорож” [3, с. 32-33].

Одинадцять разів використовує письменниця прислівник **“потім”** на початку речень, щоб показати плинність часу, різноманітність подій, які з величезною швидкістю змінюють одна одну, будучи так несхожі між собою.

Або *“Даньо був прекрасним кулінаром. Євка посередньою журналісткою. Тому вони:*

Мало ходили на тусовки;

Мало розмовляли про мистецтво;

Мало розмовляли взагалі;

Мало спали і на ранок були втомлені” [3, с. 36].

Єдинопочаток **“мало”** використовується для того, щоб наголосити, що будучи посереднім у житті, ти отримуєш **малу** винагороду!

Використовує письменниця і епіфору. Цим, до речі, вдається створити аналогію до римування. Наприклад: *“Все пливе при такій картинці, знаєш. І букви стають курсивом, і волають усі без кінця змінними транспозиціями. Я. Ми. Ями. І плями. Чи там нижче, звідки в чоловіків росте дерево з крилатими гілками”* [3, с. 39].

Безсумнівно, акцент тут ставиться на тому, що лірична героїня нарешті не відчуває себе самотньою, адже тепер є *“ми”*.

Є у романах Ірени Карпи і **зіткнення**. Вони допомагають передати плавність думки, коли із одного слова народжуються інші. Наприклад: *“Євка цілувала його. Цілувала, бо з ним було добре. Добре настільки в ліжку, що вона з задоволенням стирчала на кухні, фаршируючи для нього печериці. Печериці вони потім їли в ванній. У ванній вони не тільки їли та купалися...”* [3, с. 49].

Відчувається атмосфера спокою та затишку. Але постійні зіткнення слів надають цьому затишку якоїсь штучності, бо навіть наголошувати по кілька разів на тому, що і так зрозуміле. Можливо для того, щоб переконати себе в тому, що воно є справжнім. Але чи є воно таким? Зміст твору показує, що ні!

Зустрічаються у творах і **кільця, обрамлення**. Вони оповивають собою абзаци, на які письменниця хоче звернути особливу увагу: чи то як на ключ до розуміння ідеї твору, чи як носія головної проблеми тощо. Наприклад: *“Я хочу!!! Я хочу собі з ним гори. Саме з ним, хоч він і не провокує моїх дурнувятих симптомів творчості. Видною, просто симптоми непостійності і якоїсь певні незначущості на противагу необхідності поновлюваних інспірацій. Хух, все. Більше цього вербального ... не буде. Як не буде і слова ... Це неетнічно, невиховано, несмачно і нене-ординарно. Але актуально. І трохи фекально, щоб не сказати гівняно. Алле! Але йтиметься про Тих, кого варто кохати. Про нього зокрема. І тут цинізм варто зім'яти і запхати собі в... Я хочу!!! Я хочу собі з ним в гори. Саме з ним...”* [3, с. 57].

Отже, оригінальність стилю мови творів Ірени Карпи є засобом реалізації індивідуально-авторської концепції світобачення та світовідчуття, розкриття внутрішніх характеристик художніх образів, персонажів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Карпа І. І. 50 хвилин трави: (Коли помре твоя краса) / І. І. Карпа. – Харків, 2005. – 239 с.
2. Карпа І. І. Фрейд би плакав / І. І. Карпа. – Харків, 2005. – 238 с.
3. Карпа І. І. Перламутрове порно (Супермаркет самотності) / І. І. Карпа. – К., 2005. – 216 с.
4. Коваль А.П. Практична стилістика сучасної української мови / А.П. Коваль. – К., 1978. – 117 с.
5. Русанівський В.М, Єрмоленко С.Я. Життя слова / В.М. Русанівський. – К., 1978. – 191с.
6. Шульжук К.Ф. Сучасна українська мова / К.Ф. Шульжук. – К., 2004. – 408 с.